

TA’LIM-TARBIYA JARAYONIDA INNOVATSION DUNOQARASHNI RIVOJLANTIRISH

*Abdullayeva Jamilaxon Gopirovna
AVPYMO‘MM Pedagogika va psixologiya,
ta’lim texnologiyalari kafedrasida o‘qituvchisi*

Annotatsiya: ushbu maqolada tarbiya jarayonini tashkil etishda innovatsion ta’lim va uning mohiyati o‘quvchilarining dunyoqarashini rivojlantirish va ilmiy salohiyatini takomillashtirishda qo‘llanilishi lozim bo‘lgan metodlar haqida fikr yuritilgan. Ta’lim jarayonida innovatsion dunyoqarashni rivojlantirishning ahamiyati haqida umumiy ma’lumotlar yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: ehtiyoj, innovatsiya, innovatsion dunyoqarash, metod, motiv, pedagogik texnologiya, qiziqish, qobiliyat, ta’lim, texnologik xarita.

Annotation This article discusses innovative education in organizing the educational process and the methods that should be used to develop the students' worldview and improve their scientific potential. General information about the importance of forming an innovative worldview in the educational process is covered.

Key words: need, innovation, innovative worldview, method, motive, pedagogical technology, interest, ability, education, technological map.

O‘zbekiston Respublikasi Ta’lim to‘g‘risidagi qonuning 36-moddasida “Ta’lim sohasidagi eksperimental va innovatsion faoliyat ta’limni modernizatsiya qilish maqsadida amalga oshiriladi hamda yangi ta’lim texnologiyalari va resurslarini ishlab chiqishga, ularni sinovdan o‘tkazishga hamda ta’lim jarayoniga joriy etishga qaratilgan. Eksperimental va innovatsion faoliyatni amalga oshirish tartibi va shartlari O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi”[1] deb belgilandi.

Tarbiya jarayonidagi yangi munosabatlarning o‘ziga xos jihati an’anaviy ta’limdagidan tubdan farq qilib, o‘quvchi talabalarning shaxsiy mustaqilligi va o‘quv faoliyatini taqiqlamasdan, balki belgilangan maqsad sari yo‘naltirish, o‘quv faoliyatini hamkorlikda tashkil etish, ularni pedagogik faoliyatga ongli ravishda yo‘llash, biror-bir faoliyatni buyruq orqali amalga oshirmasdan, balki samarali tashkil etish orqali o‘quvchi talabalarga fan asoslarini o‘rganishga bo‘lgan qiziqishlarini yanada orttirish, shaxsning ehtiyoji, qiziqishi va imkoniyatlarini chegaralamasdan erkin tanlash huquqini berish sanaladi.

Tarbiya jarayoniga «Innovatsiya» tushunchasi birinchi marta AQSHda XX asrda madaniyatshunos olimlar tomonidan aniqlangan va paydo bo‘lgan. Ularning fikricha, bir madaniyat elementlarini boshqasiga joriy qilish ma’nosini bildirgan. Uning bu ma’nosi etnografiyada hozirgacha saqlanib qolgan. Innovatsion pedagogik muammolar echimini izlash ta’lim sohasida innovatsion jarayonning xususiyati, mazmuni, tarkibini tasniflash va tekshirish natijalarini tahlil qilish bilan amalga oshiriladi[2].

Zamonaviy ta’lim-tarbiya jarayonida darsning xilma xil noan’anaviy shakllari joriy etilmoqda. Bunday darslar tizimga kirib kelishi o‘quvchining ijodiy qobiliyatini o‘stirish, aqliy salohiyatini kuchaytirish, ilmiy dunyoqarashini kengaytirish va har bir yangilikni tez va to‘la mukammal qabul qila olish ko‘nikma va malakalarining shakllanishiga xizmat qiladi.

Dars jarayonini tashkil qilishda innovatsion texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarda ilmiy izlanishga qiziqishni uyg‘otadi, ijodkorlik va bunyodkorlik qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada egallangan bilim, ko‘nikma va malakalar amaliy faoliyatda tatbiq etiladi, o‘zlashtirish sifati oshadi. Buning uchun o‘qituvchi-pedagog mahoratli bo‘lishi va mavzularning mazmuniga qarab darsni to‘g‘ri rejalashtirishi, mashg‘ulot davomida barcha o‘quvchilarni faol va ongli ishlashlariga erishmog‘i lozim. Pedagogik innovatsiya bu pedagogik faoliyatdagi ilmiy yangilikda o‘qitish va tarbiya mazmuni va texnologiyasidagi o‘zgarishlar, ularning samaradorligini oshirishga qaratilgan.

Innovatsiya - innovatsiya natijasi sifatida tushuniladi va innovatsion jarayon uchta asosiy bosqichning rivojlanishi sifatida qaraladi: g‘oyani yaratish (ma‘lum bir holatda, ilmiy kashg‘iyot), amaliy jihatlarida g‘oyalarni rivojlantirish va yangiliklarni amaliyotga tatbiq etish. Pedagogik texnologiya texnologik yondashuvga asoslanadi. Texnologik yondashuv deganda tayyor mahsulot (ishlab chiqarish texnologiyasiga o‘xshash) olish uchun ishlab chiqarish jarayonlarida qo‘llaniladigan usul va metodlar to‘plami tushunilib, qo‘yilgan maqsadlarga erishishda kutilgan natijalarni kafolatlaydigan usul metodlari majmuasi tushuniladi. Agar metod bilish yo‘li, tadqiqot yo‘li yoki biror faoliyatdagi ma‘lum amaliyot va nazariy bilimlar sohasini egallashni harakatlar, usullar majmuasi deb tushunsak, pedagogik texnologiyaning ta‘lim usuli, ma‘lum ma‘noda ta‘lim-tarbiya jarayonlari, vositalari, shakl va metodlari majmuasini anglatadi[6].

O‘quv-tarbiya jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy qilish pedagogdan ijobiy ishlashni talab etadi. Pedagog o‘zida unga yordam beruvchi tashqi imkoniyatlar, ya‘ni, nazariy va amaliy, o‘quv qurollari va vositalari mavjudligi haqida to‘liq ma‘lumotlarga ega bo‘lishi kerak. Pedagog o‘zidagi mavjud ma‘lumot va imkoniyatlar asosida qaralayotgan ta‘lim yo‘nalishi bo‘yicha ma‘lumotlar hamda ilg‘or o‘qitish uslublarni ko‘zlagan maqsadga yo‘naltirish qobiliyatiga ega bo‘lishi lozim.

Ko‘proq atrof-muhit bilan bog‘lab o‘tilgan mashg‘ulotlar bolalar ongini, dunyoqarashini, erkin fikrlash, bayon etish qobiliyatini, mustaqil ishlash ko‘nikmasini rivojlantiradi. Innovatsion texnologiyalardan dars jarayonida foydalanishning o‘ziga xosligi shundaki, ular o‘qituvchi va o‘quvchilarning birgalikdagi faoliyati orqali amalga oshiriladi. O‘qitish jarayoni o‘qituvchi hamda o‘quvchilar faoliyatini o‘z ichiga oladi. O‘qituvchining faoliyati o‘quv materialini bayon qilish, o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishini orttirish, fikrini teranlashtirish va e‘tiqolini shakllantirish, o‘quvchilarning mustaqil mashg‘ulotlariga rahbarlik qilish, ularning bilim, ko‘nikma va malakalarini tekshirish hamda baholashdan iborat. O‘z ishiga ixlos bilan qaragan o‘qituvchida chinakkam ehtiros bo‘ladi.

Ta‘lim jarayonida innovatsion dunyoqarashni rivojlantirish mavzusi juda keng qamrovli bo‘lib, ta‘lim sohasidagi yangiliklarni va o‘zgarishlarni yaxshilashni maqsad qiladi. Bu, o‘quvchilarning ma‘lumotlarini o‘rganish, tushuntirish va qabul qilish jarayonlarini o‘zlashtirishni yangi usullariga asoslangan. Innovatsion dunyoqarash, ta‘lim jarayonlariga ta‘sir etish uchun yangi texnologiyalar, dasturlar, o‘quv modellari va metodlarini o‘rganishni o‘z ichiga oladi.

Innovatsion dunyoqarashni rivojlantirish uchun quyidagi yondashuvlar foydali bo‘lishi mumkin:

Texnologiyalardan foydalanish: Ta‘lim jarayonlarini innovatsion dunyoqarash uchun texnologiyalardan foydalanish, masalan, ma‘ruzalar, virtual ta‘lim vositalari, interaktiv darsliklar, onlayn ta‘lim platformalari va boshqa texnologiyalar.

O‘rgaruvchilar uchun o‘quv dasturlarining tuzilishi: O‘quvchilarning ma’lumotlarini tushuntirish uchun yangi, o‘quvchilarning o‘rganishga chaqiradigan darsliklar va dasturlarni yaratish.

O‘qituvchilarning bilimini oshirish: O‘qituvchilar uchun tanlovlar, seminarlar va kurslar orqali innovatsion ta’lim metodlarini o‘rganish va rivojlantirish.

Hamkorlik: Ta’limning innovatsion dunyoqarashini rivojlantirishda o‘qituvchilar, o‘quvchilar, maktab boshqaruv organlari, sohaga oid soha ekspertlari va boshqa shaxslar o‘rtasida hamkorlikni rag‘batlantirish zarur.

Tahlil va baholash: Innovatsion dunyoqarashni o‘rganishda amaliyotni qo‘llab-quvvatlash uchun o‘qituvchilar va o‘quvchilar o‘rtasida tahlil va baholash jarayonlarini o‘rganish muhimdir.

Bu yondashuvlar bilan, ta’lim jarayonida innovatsion dunyoqarashni rivojlantirish amaliyotida muvaffaqiyatga erishish mumkin.

Xulosa: Tarbiya jarayonini oldindan loyihasi, ya’ni texnologik xaritasi tuziladi. Texnologik xarita tuzish uchun o‘qituvchi darsning har bir bosqichida amalga oshiriladigan ishlar, ularda o‘qituvchining pedagogik va o‘quvchilarning o‘quv bilish faoliyatini tashkil etish, boshqarish va faollashtirish yo‘llari, teskari aloqani amalga oshirish, ularga ajratilgan vaqtni aniq belgilash lozim.

Texnologik xarita tuzishda albatta tashkiliy qism, yangi mavzuning motivatsiyasi, o‘quvchilar bilimini tekshirish, yangi mavzuni o‘rganish va uni mustahkamlash, erishilgan natijalarni tahlil qilish va yakun yasash kabi bosqichlari bo‘ladi.

Bunda pedagog o‘quvchining dars davomida bajaradigan ishlari bosqichma-bosqich qayd etiladi. Dars texnologik xaritasining har tomonlama mukammal tuzilishi, maqsad va vazifalarini amalga oshirish, samaradorlikka erishish va bosqichlar o‘rtasidagi uzviylikni ta’minlash, vaqtdan unumli foydalanish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risi”dagi 23.09.2020-yildagi O‘RQ-637-son qonuni 36-moddasi. <https://lex.uz/docs/-5013007#-5013539>
2. Azizxo‘jayeva N. N. “Pedagogik texnologiya va pedagogic mahorat”-Toshkent.: 2003-17b. 4.
3. Ishmuhamedov R, Yuldashev M. Ta’lim va tarbiya, innovatsion pedagogik texnologiyalar.-T.2013-yil, 272 b.
4. Madumarov T, Kamolidinov M. Innovatsion pedagogik texnologiya asoslari va uni ta’lim-tarbiya jarayonida qo‘llash:uslubiy qo‘llanma.-T.”Talqin”, 2012- yil.144-b.
5. Muslimov N.Usmonboyeva M, Sayfurov D. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. Toshkent-2015.144-b.
6. Yo‘ldoshev J, Usmonov S. Pedagogik texnologiya asoslari. –Toshkent: O‘qituvchi, 2004,
7. Ziyamuhamedov B. Pedagogika. O‘quv qo‘llanma.T. “Tamaddun”.2014 .200 b
8. www.lex.uz
9. www.Ziyo.net
10. www.Ilm.uz